

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף כא כב, א

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם ניתן לפטור טבילת כלים ע"י הקנאת הכלי לנוי?

מבואר בגמ' שאין למכור ולהשכיר לנוי בארץ ישראל בית ושדה, וגזרו בשדה יותר מבית משום שיש ב' עניינים בשדה, איסור חניית קרקע וזה נלמד מהברייתא שהביאה הגמ' בדף כ, א "לא תחנם", ובנוסף מפקיע מידי מצוות התלויות בארץ. לגבי בית אמרו שיש איסור חניה בקרקע, ואין נפק"מ במעשרות, לכן פחות גזרו בשאר מקומות. ואמנם הגמ' שאלה ששרי אף בבית מפקיע ממוזזה, נקטו בגמ' שמזוזה חובת הדר, ולא חובת בעל הקרקע. מבואר שאסור למכור או להשכיר את הקרקע לנוי היות ומפקיע מידי חיוב מעשרות.

בסוגיא בביצה יח מבואר שיש איסור לטבול כלים בשבת ויו"ט, לפי המבואר בסוגיא נאמרו ד' טעמים בטעם האיסור לטבול כלים בשבת או ביו"ט. לרבה, שמא יטלטלו ד' אמות ברה"ר. לרב יוסף, משום כלים שיש בהם סחיטה, גזרו לא לטבול את כל הכלים. לרב ביבי, אם תתיר לטבול כלים בשבת ישהה כלים כדי לטבולם בשבת. לרבה, נראה כמתקן כלי.

המחבר פסק בהלכות שבת (שכ"ג, 1) שחותר להטביל כלים חדשים בשבת. ויש אוסרים. מבאר הביאור הלכה (שם ד"ה מותר) את המחלוקת להלכה. הרי"ף, הביא רק את הטעם של רב יוסף, משום סחיטה. ואת טעמו של רב ביבי, שמא ישהה כלים. א"כ לב' טעמים אלו, נוקט הבה"ל, אין איסור לטבול כלי חדש. לטעם של שמא יסחוט, לא מצוי כלי חדש שיהיה בו איסור סחיטה. וכן שמא ישהה כלים, לא מצוי בכלי חדש. לכן לדעת הרי"ף, מותר לטבול כלים חדשים בשבת. אולם לדעת הרא"ש, שהביא את הטעמים של רבה, משום שמא יטלטל ד' אמות. וטעמו של רבה, שנראה כמתקן, שייך אף בכלי חדש.

אומר הביאור הלכה, שאמנם הפרי מגדים, נשאר בצ"ע על דברי המחבר, שהתיר לטבול כלים בשבת וביו"ט, ומסתמית דבריו מבואר שאף כלי העשוי מתכת מותר לטבול. וזכר זה צ"ע, שהרי כלי מתכת, טבילתו היא מדין תורה. וא"כ בודאי שיש איסור של מתקן מנא. אולם מחדש הביאור הלכה, היות ואף אם ישתמש בכלי בלא טבילה, אין המאכל נאסר. והגדרת הטבילה בטבילת כלי חדש, אינה להסיר טומאה, אלא היות ויצא הכלי מרשות העכו"ם, הצריכה תורה טבילה, להכניס את הכלי לקדושת ישראל, א"כ זה אינו בכלל מתקן מנא.

ע"כ שורש הדין האמור בכלי שלא טבלו לפני שבת, ולמחבר יש פתרון אף לדעת היש אוסרים להטביל וז"ל "וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לאינו יהודי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואינו צריך טבילה".

ע"ז פסק המחבר בהלכות טבילת כלים (קכ, 10) "אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב יתנו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו, וכן יעשה אפילו בחול במקום שאין לו מקוה". בחלקת יעקב (יו"ד סי' 107) דן בארוכה לגבי טבילת כלים חשמליים שיש חשש שיתקלקלו בטבילה מה עושים לגבי טבילתם. והביא את דברי המחבר האמורים שניתן להקנות לנוי ולהשאל ממנו אחר"כ, והביא את דעת ה"ט"ז שפתרון זה מועיל רק לשעה, ומיד כאשר ימצא מקוה עליו לטבול, ועיי"ש בכל חלקי דבריו לגבי טבילת כלים חשמליים.

אבל תמה בעיקר דבריו מה שייך להפקיע את חובת הטבילה אפילו לשעה, לפי המבואר לפנינו בסוגיא שלא נותנים שדה לעכו"ם מחמת שמפקיע מידי מעשרות, וז"ל "ובאמת יש לתמוה קצת על פסקא דין דלשעה מותר ליתנו לעכו"ם במתנה מהא דע"ז כ"א א' דאין משכירין להן שדות משום דמפקע להו ממעשרות - ועי' בתוס' שם וכן בתוס' גיטין מ"ז א' ד"ה אמר דכי זבנה לעכו"ם הזורעה פטור דיש קנין, דאי קנין אין זו הפקעה מה שאין העכו"ם מעשר קרקע החייבת, וא"כ הכא נמי כשנותן מתנה לעכו"ם גם כן מפקיע מצוות טבילה מכלי שהוא משתמש בה. וחוץ לזה, הרי דעת רוב הראשונים דטבילת כלים מן התורה, עי' סוף ע"ז ובראשונים, ובדאורייתא לא מהני הערמה, כבשבת קל"ט ב' הערמה קאמרת הערמה בדרבנן היא, ועי' רש"י שם, וכן בגיטין ס"ה א' מערימין על מעשר שני במעשר בזמן הזה דרבנן, וכבר האריך בזה הבכור שור לפסחים דבדאורייתא לא מהני הערמה, ואם כן בשלמא כשנותנו להעכו"ם רק לשעה, יש להתיר דלא מיקרי הערמה, אבל כשנותנו לחלוטין ועל תמידות ודאי דהוי הערמה דלא מהני בדאורייתא.

והנה, בהערה שם (אות א) הביא ליישב בקיצור נמרץ, וז"ל "נראה פשוט כיון דאין זה חובת מנא לטבול הכלי רק אם רוצה להשתמש בו, הו"ל כמו בית דאמרינן בע"ז כ"א א' דלא מיקרי הפקעה משום דמזוזה חובת הדר עי"ש".

וביאור דבריו כך הוא, בסוף סי' ק כבשו"ע לאחר שהובאו הדברים הנזכרים לעיל שמותר לתת לעכו"ם במתנה ולשאלו ממנו, כותב השו"ע שאין לאסור את האוכל אם השתמש בכלי שאינו טבול. יסוד הדין של חיוב טבילה הוא אותה גמורה למי שרוצה להשתמש, אם לא טבל לא נאסר. ומבואר בדברי הביאור הלכה שהובא לעיל, שהחיוב טבילה הוא רק בחשש שמא ישהה וישתמש בלא טבילה, אבל מפורש הדין אין חיוב עשה לטבול כהנחת תפילין, אלא יש איסור

להשתמש בכלי שאינו טבול. וכזכר לעיל, הגדרת הטבילה בטבילת כלי חדש, אינה להסיר טומאה, אלא היות ויצא הכלי מרשות העכו"ם, הצריכה תורה טבילה, להכניס את הכלי לקדושת ישראל, א"כ זה אינו בכלל מתקן מנא.

ויסודו של הביאור הלכה שטבילת כלי אינה להוציא מטומאה אלא להעלות בקדושה. ולכן לא מוגדר כמתקן מנא. מצאנו אף בדברי הרשב"א ביבמות (מז, א) לגבי צורת הגירות בתו"ד כתב הרשב"א שהגעלת כלי, זה להוציא את הכלי מניעולו העכו"ם. אולם טבילת כלי זה להכניסו בקדושת ישראל.

א"כ בודאי שאין זה דומה להפקיע מצוות תרומות ומעשרות מקרקע המחוייבת בכך. שהרי בעבודות הקרקע אם היה מירוח ישראל ועבודת ישראל אותו הרגע הדבר מחייב בתרו"ם, נכון שזה בא להתיר את האכילה אבל שורש הדבר מחייב מיד בגמר המלאכה. אבל כאשר עוסקים בטבילת כלים, אם ירצה את הכלי לקישוט ולתלות אותו על הקיר ליופי, אין בו חיוב טבילה כלל, אין כאן הגדה של חיוב מנא, והראיה הכי גדולה שאפילו אם השתמש בכלי שאינו טבול, לא נאסר האוכל, יש הלכה מדרבנן שמחייבת אותו לטבול.

א"כ כשם שאמרה הגמ' לגבי מזוזה, שאין מכירת בית לגוי גורמת הפסד מצוות מזוזה, היות ורק הדר מתחייב מזוזה, ואם הוא גוי הבית לא הופקע מהמזוזה, משא"כ לגבי מעשרות. כך יהיה הדין בדיוק לגבי טבילת כלים, לכן אין חשש לתת לנוי את הכלי במתנה ולא נקרא מפקיע מידי מצוות טבילה, רק חידושו של ה"ט"ז שכל דברי המחבר הם בנתינה לזמן, אבל מיד כאשר ימצא מקוה יצטרך לטבול.

לדעת ר"מ, אסור להשכיר לנוי בית בארץ ישראל **שמא** ימכור לו, **ובודאי** שאסור להשכיר שדה, שעובר ב' איסורים, **א** חניית קרקע. **ב** מעשרות. **אמנם** אף לגבי בית יש הפקעת מזוזה, **ביאר רב משרשיא** שמזוזה היא חובת הדר. **בסוריא** משכירים להם בתים ולא שדות, **ואסרו** חכמים מכירה בסוריא, אטו מכירה של ארץ ישראל. **ולא נזרו על שכירות** משום שזה גזירה לזירה. **ולגבי שכירות שדה** אין זה גזירה לזירה (שמא יבא להשכיר בארץ ישראל), **משום שר"מ** סובר שכבוש יחיד מוגדר ככבוש, א"כ סוריא שנכבשה ע"י דוד המלך יש לה דיני ארץ ישראל, **ונזרו בשדה** משום שיש בו כאמור ב' עניינים (**חנה בקרקע ומשור**), ולא גזרו בבתים. **בחנ"ל** מוכרים להם בתים ומשכירים להם שדות, **וכאמור** גזרו בעל שדות יותר מבתים מחמת שבשדה יש ב' סיבות לאיסור בארץ ישראל.

לדעת רבי יוסי, בארץ ישראל משכירים להם בתים, ולא שדות, **וסבר** שרק בשדה גזרו מחמת ב' העניינים האמורים, חניה בקרקע ומעשר. **בסוריא** מוכרים בתים ומשכירים שדות, **וסבר רבי יוסי** כיבוש יחיד לא מוגדר ככבוש, וא"כ גזרו בשדה בלבד. **ובחנ"ל** מוכרים בתים ושדות, לא גזרו בכלל משום שרחוק מארץ ישראל ואין לחשוש שיטעו. **פסק רב יהודה בשם שמואל**, הלכה כדברי רבי יוסי, **ואמר רבי יוסי** אבל אסור למכור לג' בני אדם כדי שלא יהיה שכונה של עכו"ם. **ואין לחשוש** שאחד ימכור ואחר"כ שני ימכרו וכו' **משום שאמר אביי** לפני של לפני עור לא חוששים.

אף במקומות שהתירו להשכיר לנוי, לא התירו לצורך בית דירה משום שמכניס שם ע"ז, **ונאמר** ר"מ, **ואם תביא תועבה אל ביתך**. **דקדקה הגמ'** מלשון המשנה שסתם התנא כרשיית ר"מ, **שהרי לרבי יוסי** בכל מקום מותר להשכיר, ורק לר"מ יש מקומות המותרים ומקומות האסורים.

ובכל מקום אין להשכיר לנוי מרחץ, משום שנקרא על שמו של היהודי. **מבואר בברייתא שאמר רשב"י** שהגוי עושה מלאכה בשבת ויו"ט והוא חושב שישאל עושה. **ולכותי מותר**, שהחשש שעשה עבודה בחול המועד, ואף אנו עושים עבודה בחולו של מועד. **ולגבי שדה** לא חששו שגוי יעשה מלאכה בשבת ויו"ט, משום שבשדה הדרך להיות אריס, ולא יאמרו שישאלו לחלו לעשות. **אבל במרחץ** אין הדרך להיות אריס אלא בשכירות ליומים או שעות. **בברייתא מבואר שרשב"א** אסר להשכיר לכותי משום מלאכה של חול המועד. **ומזוקק** שלגוי מותר, אין לומר משום שנוטל באריסות, שהרי א"כ אף היה להתיר לכותי משום אריסות, **אלא** כאשר יאמר היהודי לנוי לא לעבוד במועד, ישמע לו. **והכותי לא ישמע** שאומר אני בקיאי יותר ממך בהלכות. **ובאמת** טעם הברייתא מצד לפני עור, ועוד שנקרא על שמו.

רבא התיר לישראל וגוי שותפים, שהגוי עבד בשבת ונטל את הפירות לפי חלק השבת, והישראל עבד ביום ראשון ונטל את הפירות לפי חישוב אותו יום. **שאל רבינא** מברייתא שמבואר שישאלו גוי בשותפות לא יאמר היהודי טול חלקך בשבת וכנגד זה אין אטול בחול, **ואם התנו** מתחילה, מותר. **ואם לא התנו** אך לבסוף חישבו שהגוי יטול את של שבת יהודי את של חול, אסור היות והתברר שהגוי עבד בשליחות היהודי בשבתות. **רבא שמע ואיכסיף**, לבסוף התברר שהם התנו מעיקרא **ומבואר** בברייתא שמתור.

רב נביהה מבי כתיבא אמר, שהמעשה שבא לפני רבא היה בנפק"מ לגבי ערלה, ג' שנים ראשונות אכל הגוי, והיהודי אכל שנות ההיתר. **ורבא** התיר להם. **ונוקטת הגמ'** שרבינא הביא ראיה לרבא מהברייתא שאין איסור במקום שאין בעיה מצד השליחות. **ונוקטת הגמ'** שרבא לא איכסיף.

המתקנה באופן שלא התנו ביניהם על השותפות אך יחלקו את הפירות, **ונוקטת הגמ'** שהברייתא שהביא רבינא אין להוכיח, **שמהרשא** משמע שבסתם, אסור. **ומהסיפא** משמע שבסתם, מותר.

מדר על פרק לפני אידוה